

MESLEK HASTALIĞI OLGUSUNUN DÜNDEDEN BUGÜNE GÖRÜNÜMÜ

Dr. Öğr. Üyesi Atanur KARAAHMETOĞLU

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bölümü

Kırklareli, Türkiye, atanur.karaahmetoglu@klu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8306-3178

Öz

İnsanlığın kendini bir başkasının hizmetine adanmış gününden itibaren işin ve çalışma koşullarının olumsuz etkileri gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. İlk dönemlerde bu olumsuz etkilerin iş ve çalışma koşullarından kaynaklandığı fark edilmese de ilerleyen dönemlerde insanlığın gelişmesiyle birlikte bu farkındalık ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak meslek hastalıklarının tam olarak tanımlandığı ve neden-sonuç ilişkilerinin kurulduğu dönem sanayileşme dönemidir. Yapılan çalışmalar ile sanayileşme döneminde ortaya çıkan hastalıklar arasındaki bağlantı araştırılmış, böyle bir bağlantı varsa bunun meslek hastalığı olması gerektiği belirtilerek meslek hastalıklarının nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma sanayileşme döneminden günümüze meslek hastalıklarının nedenlerini ve sonuçlarını kapsamaktadır. Literatürde meslek hastalıklarının nedenlerini ve sonuçlarını araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar sanayileşme döneminde meslek hastalıklarının görünümü ile günümüzde meslek hastalıklarının görünümünü kıyaslamak yerine daha ziyade günümüzde meslek hastalıklarının neden ve sonuçlarını ele almaktadır. Bu çalışmada meslek hastalıklarına yönelik böyle bir kıyaslama yapılarak meslek hastalıklarının nedenlerinin ve sonuçlarının daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Hastalığı, Sanayileşme Dönemi, Emare, Tespit.

THE OUTLOOK OF OCCUPATIONAL DISEASE FROM PAST TO TODAY

Abstract

From the day humanity devoted itself to the service of others, the negative effects of work and working conditions began to come to light. Although it was not realized in the early periods that these negative effects were caused by work and working conditions, this awareness began to emerge with the development of humanity in later periods. However, the period when occupational diseases were truly defined and cause-effect relationships were established was the period of industrialization. The connection between the work done and the diseases that occurred during the industrialization period was investigated, it was stated that if there was such a connection, it must be an occupational disease, and the causes and consequences of occupational diseases were emphasized.

This study covers the causes and consequences of occupational diseases from the industrialization period to the present day. There are studies in the literature investigating the causes and consequences of occupational disease. However, instead of comparing the appearance of occupational diseases during the industrialization period with the appearance of occupational diseases today, these studies rather address the causes and consequences of occupational diseases today. In this study, it is aimed to better understand the causes and consequences of occupational diseases by making such a comparison for occupational disease

KeyWords: Occupational Disease, Industrialization Period, Emara, Detection.

1. Giriş

Meslek hastalıkları sigortalıların beden ve ruh sağlığını olumsuz etkileyen durumlardır. Ancak meslek hastalıkları günlük yaşamda bilinen hastalıklardan farklıdır. Meslek hastalığının mevzu bahis olabilmesi için belli şartların söz konusu olması gerekmektedir. Hastalanan her işçi meslek hastalığına yakalanmış olmamaktadır. Bu çalışmada ilerleyen kısımlarda tarihsel gelişmeler perspektifinde bu şartların neler olduğu hangi durumlarda meslek hastalığının söz konusu olacağı ve geçmiş dönemlerde meslek hastalığının görünümü ile günümüzde meslek hastalığının görünümü ele alınacaktır.

Meslek hastalığı olgusunun kökeni çok eskilere dayanmaktadır. İlk olarak meslek hastalığı vakalarının ne zaman ortaya çıktığını ifade etmek için kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Ancak meslek hastalığına ilişkin asıl önemli gelişmeler sanayileşme döneminde

başlamıştır. Sanayileşme dönemi ile birlikte meslek hastalığının tanımlanması gayesi içine girilmekle birlikte, meslek hastalığının neden ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Sanayileşme döneminden itibaren günümüze dek meslek hastalığına ilişkin önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sanayileşme ile birlikte meslek hastalığı, üzerinde durulan bir olgu olmuştur. Sanayileşme ile birlikte meslek hastalıklarının sayısı artmakla birlikte, hangi hastalıkların meslek hastalığı sınırları içinde kaldığı tartışmaları gündeme gelmiştir.

Sanayileşmeden 21. yüzyılın ilk çeyreğine dek meslek hastalığında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak meslek hastalığına ilişkin birçok önemli gelişme yaşanmış olmasına karşın meslek hastalığı sürecine ilişkin bazı eksiklikler devam etmektedir. Özellikle halen günümüzde tanı, tespit, teşhis ve tedavi sürecinde eksiklikler devam etmektedir. Meslek hastalığına ile ilgili tanı, tespit, teşhis ve tedavi sürecine ilişkin dünya genelinde sorunlar yaşanmakla birlikte söz konusu sorunların Türkiye Cumhuriyeti'nde daha fazla görüldüğünü ifade etmek mümkündür.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre 2023 yılı itibarıyla her 100.000 kişiden 28'i yaptığı iş ile bağlantılı olarak yakalandıkları meslek hastalığı nedeniyle hayatını kaybettiği sanılmaktadır. Bu oranın Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde daha da arttığı görülmektedir. 2023 yılı itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde her 100.000 kişide 620 kişinin yaptıkları iş ile bağlantılı olarak yakalandıkları meslek hastalıkları nedeniyle hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (WHO, 2023). Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nde meslek hastalığının tanı ve teşhis sürecinde yaşanan eksiklikler sebebiyle vakaların kayıt altına alınmasında yaşanan sorunlara bağlı olarak meslek hastalığı nedeniyle ölümlerin daha yüksek sayılarda olması mümkündür (Ilıman, 2015). Türkiye Cumhuriyeti'nde meslek hastalığına ilişkin tutulan kayıtlarda bazı sorunlar yaşanabilmektedir. Meslek hastalığı ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti'nde başkaca olumsuzluklar da bulunmaktadır. Örneğin meslek hastalığının tespiti ve meslek hastalığına ilişkin tedavi sürecinde de sorunlar yaşanmaktadır (Türk vd., 2023; Şenol, Barlas ve Özdemir, 2020). Yeri geldikçe çalışma konumuzla örtüştüğü nispette çalışmamızda bu sorunlara da değinilecektir. Ayrıca meslek hastalığı ile ilgili sorunlar ve tartışmalar sadece Türkiye Cumhuriyeti'nde mevcut değildir. Genel olarak tarihsel süreç içinde meslek hastalığı ile ilgili sorunlar yaşanmış ve meslek hastalığına ilişkin tartışmalar yapılmıştır.

Sanayileşme döneminden günümüze dek meslek hastalığı olgusu üzerinde duruluyor ve meslek hastalığına ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılıyor olsa da, günümüzde dahi meslek hastalığının tam ve kesin bir tanımının yapıldığını söylemek mümkün değildir. Çalışma hayatının değişen ve gelişen dinamik yapısı da böyle bir tanımlamanın yapılmasını zora sokmaktadır. Ancak meslek hastalığının tanımlanmasına ilişkin yaşanan bu durum, meslek

hastalığının tanı, tespit, teşhis ve tedavi sürecinde yaşanan aksaklıkları haklı hale getirmemektedir. Bu konularda daha belirgin ve daha iyi sonuç almaya katkı sağlayacak adımların atılması gerekmektedir. Sanayileşme döneminden günümüze dek bu alanlarda eksiklikler devam etmektedir (Songur ve Gökçen Songur 2018).

Meslek hastalığı olarak kabul edilebilecek ilk vakaları antik çağlarda bulmak mümkündür (Mutlu, 2023). Zira antik çağlarda yapılan büyük inşaatlarda, tersanelerde, orduda, tapınaklarda birçok kişi çalıştırılmış, bu işlerde çalışan işçilerin yakalandığı hastalıkların o işi yapan işçilerde daha fazla görülmesi fark edilmeye başlanmıştır. Ancak meslek hastalığına ilişkin asıl farkındalık sanayileşme süreci ile başlamıştır (Şenol, Barlas ve Özdemir, 2020).

Tarihsel süreç içinde meslek hastalığının birçok olumsuz yanı dikkat çekmiştir. Bu olumsuz özellikler meslek hastalıklarına yönelik çözüm odaklı hareket edilmesini de zorunlu hale getirmiştir. Bu durum meslek hastalığına ilişkin bir güvencenin getirilmesini zorunlu hale getirmiş ve bu durum yapılan kanuni düzenlemelere de sirayet etmiştir. Yapılan kanuni düzenlemelerle meslek hastalığına ilişkin bir koruma sağlanmakla birlikte, sorumluluğu olanlara yönelik yaptırımlar da getirilmiştir (Songur ve Gökçen Songur 2018).

Tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de her iş kolunda farklı meslek hastalıkları görülmektedir. Bu nedenle icra edilen işin özelliklerinin iyi tahlil edilmesi önem arz etmektedir (Mermi, 2022). Bu çalışmada sanayileşme dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmeler eşliğinde meslek hastalığı olgusunun görünümü ele alınmış, böylelikle meslek hastalığı olgusunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

2. Çalışmanın Literatüre Katkısı

Meslek hastalığı alanında kaleme alınan ilmi çalışmaların sayısı 2000'li yılların başı itibarıyla artma eğilimi içine girmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı teorik çalışmalar olmakla birlikte, bir kısmı da uygulamalı/ampirik nitelikte çalışmalardır. Meslek hastalığına ilişkin birçok teorik çalışma bulunmaktadır. Yapılan bu teorik çalışmalar tek yazarlı olmakla birlikte, çok yazarlı teorik çalışmaların sayısı da oldukça artmıştır. Meslek hastalığına ilişkin yapılan bu teorik çalışmalarda bazı hususlar öne çıkmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı meslek hastalığını tarihsel perspektiften ele almakla birlikte, kimi çalışmalar da meslek hastalıklarının günümüzdeki görünümünü ele almaktadır. Ancak meslek hastalıklarının tarihsel süreç içindeki görünümü ile neden ve sonuçlarını karşılaştıran çalışmaların sayısı yeterli değildir. Ayrıca tarihsel perspektiften konuyu ele alan çalışmalar da genellikle Antik Yunan'da, Roma'da, Mısır'da, Mezopotamya'da, Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeleri, düşünürlerin

söylemlerini ele almaktadır. Ancak konuya ilişkin günümüzle yeterli bağlantı kurulamamaktadır. Tarihsel dönemde meslek hastalıklarının nedenleri ve sonuçları ile günümüzde meslek hastalıklarının nedenleri ve sonuçları yeterince mukayese edilmemektedir. Aynı şekilde günümüze ilişkin meslek hastalığına yönelik yapılan çalışmalarda da tarihsel süreç ile bağlantı genel olarak zayıf kalmakta, ekseriyetle meslek hastalığına ilişkin halihazırda yürürlükte bulunan hukuki düzenlemeler ele alınmaktadır.

Meslek hastalığına ilişkin son yıllarda azımsanmayacak sayılarda uygulamalı çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalarda saha çalışması yapılarak belli bir gruba anket yapılmakta ya da alanında uzman bazı yetkililerle ya da belli gruplarla anket yapılmakta veyahut sağlık kuruluşlarında yapılan gözlemler metne dökülmektedir. Bu doğrultuda meslek hastalığına ilişkin saha çalışmalarını merkeze alan çalışmalar bulunmakla birlikte, hukuki düzenlemeleri ele alan ya da literatür taraması yapan teorik çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların yukarıda zikrettiğimiz boşluğu tam manasıyla doldurur nitelikte olanların sayısı çok fazla değildir. Bu çalışmada meslek hastalığına ilişkin saptadığımız ve yukarıda zikrettiğimiz eksiklikleri nazar-ı dikkate alarak, boşluk olduğunu düşündüğümüz alana ilişkin eksikliğin giderilmesi gayesi ile hareket edilmiştir.

3. Model

Bu çalışmada bir saha çalışması, gözlem, anket veya mülakat yöntemi uygulanmamıştır. Bu çalışmada hukuki düzenlemeler çerçevesinde bir araştırma yapılmıştır. Konuya ilişkin 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, Meslek Hastalığı Listesi, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) düzenlemeleri çerçevesinde literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışma kronolojik olarak bir tarih çalışması olmayıp, bu çalışmada meslek hastalığına ilişkin tarihsel süreçte yaşanan gelişmelerle günümüz arasında bir bağlantı kurulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın merkezinde meslek hastalığına ilişkin tarihsel süreçte özellikle sanayileşme döneminde yaşanan gelişmelerle günümüzde yaşanan gelişmelere ilişkin bir kıyaslama ve bu kıyaslama çerçevesinde meslek hastalığı sürecine ilişkin hangi noktaya gelindiğine ilişkin bir sorgulama vardır. Bu sorgulama yapılırken hukuki düzenlemeler ve öğreti görüşleri kılavuzluğunda hareket edilmiştir. Bu çalışmada öncelikli olarak tarihsel süreçte meslek hastalığı ele alınmış, ardından sanayileşme döneminde meslek hastalığına ilişkin hangi adımların atıldığı incelenmiş, akabinde günümüzde meslek hastalıklarının görünümü ele alınmıştır. Böylelikle tarihsel süreç içinde özellikle sanayileşme döneminde meslek hastalıklarının görünümü ile günümüzde meslek hastalıklarının görünümü incelenmiştir. Bu

şekilde tarihsel süreç içinde meslek hastalıklarının nedenleri ve sonuçları ile günümüzde meslek hastalıklarının nedenleri ve sonuçları mukayese edilmiştir.

4. Tarihsel Gelişim

Bir işin ücret karşılığında yapılması olgusunun insan yaşamının bir parçası olmaya başladığı tarihin ilk dönemlerinden itibaren meslek hastalığı ile bağlantılı bulgulara rastlamak mümkündür (Şen, 2015; Gerek, 2011). Ancak tam manasıyla kayıtların tutulmadığı, tıp biliminin yeteri kadar gelişmediği antik dönemlerde meslek hastalığına ilişkin veriler de çok yeterli seviyede değildir (Mutlu, 2023). Meslek hastalığı olgusunun bilinirliği ve bu olguyu bilen kesimlerin sınırlı olması nedeniyle meslek hastalığı olarak kabul edilebilecek vakaların birçoğunun da meslek hastalığı olarak kayıtlara geçirilmediğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır (Vehid, 1995). Ancak XVI. yüzyılın sonu itibarıyla meslek hastalığına ilişkin daha doğru ve daha kapsamlı kayıtlara rastlamak mümkündür (Güntürk, 2021; Ladün Akdeniz, 2015). Özellikle kapitalizmin de yaygınlaşması ve akabinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak kayıtlarda bugünkü bildiğimiz manada ilk meslek hastalığı vakaları olarak kabul edilebilecek bulguların olduğu görülmektedir (Özveri, 2015; Gerek, 2011; Ladün Akdeniz, 2015). Bu dönemde meslek hastalığına ilişkin önemli bulgular elde eden ve bunu kayıt altına alan dönemde sağlıkçı, bilim adamı kimliği olan kişiler bulunmaktadır. Örneğin Agricola ve Paracelsus gibi isimler bu kişilerden sadece ikisidir (Vehid, 1995). Agricola ve Paracelsus meslek hastalığının tespitine ilişkin de çalışmalar yürütmüş, iş ile ortaya çıkan hastalık arasında bir bağlantı olması gerektiğini ileri sürmüş ve meslek hastalığının söz konusu olması açısından yapılan iş ile hastalık arasında bir bağlantı olması gerektiğini belirtmişlerdir (Güntürk, 2021). Ayrıca Agricola ve Paracelsus meslek hastalığına yönelik nasıl koruyucu tedbirler alınması gerektiği ve bu koruyucu tedbirlerin neler olacağına ilişkin kafa yormuştur. Örneğin işe uygun koruyucu donanım ve elbiselerin giyilmesi gerektiği gibi önerilerde bulunmuşlardır (Şen, 2015; Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Ladün Akdeniz, 2015).

İlerleyen süreçte de meslek hastalığına ilişkin önemli tespitlerde bulunan ve meslek hastalığının neden ve sonuçlarına ilişkin önemli bulgular elde eden isimler olmuştur (Güntürk, 2021; Ladün Akdeniz, 2015). Örneğin iş sağlığı ve güvenliğinin doğuşu denince akla gelen ilk isimlerden biri olan İtalyan Hekim Bernardino Ramazzini'nin kaleme aldığı "De Morbis Artificum Diatriba (İşçi Hastalıkları Üzerine Konuşmalar)" eserinde meslek hastalığı ile ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca bizzat meslek hastalığı kavramının kullanılması dolayısıyla da söz konusu esere büyük önem atfedilmiştir (Baycık, 2006). Bu sebeple tarihsel süreci içinde meslek hastalığının gelişimi açısından söz konusu kitap mihenk noktalarından biri

olarak kabul görmüştür. Zira "İşçi Hastalıkları Üzerine Konuşmalar" isimli kitapta meslek hastalığı ile yapılan iş arasında bir bağlantının olduğu argümanı ortaya koyulmuştur (Ladün Akdeniz 2015). Ayrıca yapılan iş ile hastalık arasındaki bağlantının kurulabilmesi için bu alanda yeterli bilgi ve donanıma sahip işyeri hekimlerinin istihdam edilmesi gerektiği de ifade edilmiştir ((Şen, 2015; Baycık, 2006). Muhakkak XVIII. yüzyılın sonu itibarıyla Batı Avrupa'da başlayan sanayileşme süreci ve sanayileşme sürecinin getirdiği olumsuz şartlar ile kötü çalışma koşullarının da meslek hastalığı üzerinde birtakım etkileri olmuştur (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Ladün Akdeniz, 2015; Kurt, 2015;). Başını İngiltere'nin çektiği Batı Avrupa ülkelerinde başlayan sanayileşme sürecinde teknik gelişmelerle beraber seri üretime dayalı fabrikalar ortaya çıkmıştır. Bu durum fabrikalarda çalışacak işçi sınıfının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Çiçekler, 2010). Sanayileşme ile birlikte insanlar küçük yerleşim birimlerinden kent merkezlerine göç etmeye başlamıştır. Eskiden tarım veya hayvancılıkla uğraşan veya küçük üretimle geçimlerini sağlayan insanlar şehirlerde bir işverenin altında ona bağımlı şekilde çalışmaya mahkum olmuştur (Sümer 2024; Tuncay ve Ekmekçi, 2021). Sanayileşme ile birlikte işçiler iş yaşamında daha önce karşılaşmadıkları yeni ve zor şartlarla karşılaşmıştır. Sanayileşme sürecinin şartları meslek hastalıklarını tetiklemiş ve meslek hastalıklarının görülme sıklığında da bir artışa yol açmıştır. Zira kötü çalışma koşulları ve olumsuz çalışma ortamı meslek hastalıklarının çıkış kaynağı olmuştur (Kurt, 2015; Ladün Akdeniz, 2015).

Sanayileşme sürecinde üretimin artırılması ve bu amaç doğrultusunda işçilerin daha fazla çalıştırılmasına bağlı olarak meslek hastalıklarının görülme sıklığında da bir artış olmuştur (Songur ve Gökçen Songur 2018; Çiçekler, 2010). Bunun yanı sıra sanayileşmenin etkisiyle daha da önem kazanan bazı işkollarında işin niteliğine bağlı olarak meslek hastalıkları ile daha sık karşılaşmıştır (Şenol, Barlas ve Özdemir, 2020). Bu kapsamda tersanelerde, fabrikalarda, inşaatlarda, askeri üretim tesislerinde ve madenlerde işin niteliğine bağlı olarak azımsanmayacak miktarda meslek hastalığı vakaları görülmüştür (Gerek, 2011; Ladün Akdeniz, 2015). Bu işlerin yanında zaman içinde döküm işi, kaynak işi gibi iş alanlarında da meslek hastalıkları yaygınlaşmıştır (Demir ve Özdi, 2019). Diğer birçok iş alanında da zaman içinde meslek hastalıkları görülmekle birlikte, yukarıda zikrettiğimiz bu iş sahalarında diğer iş sahalarına göre daha fazla meslek hastalıkları görülmüştür. Bu da yapılan işin niteliğinin de meslek hastalığına olan etkilerini gözler önüne sermiştir (Kurt, 2015; Gerek, 2011; Ladün Akdeniz, 2015).

Sanayileşme döneminde üretimde yaşanan patlama, üretim sürecindeki sorunlar, işçi sayılarının artması ve kalabalık işçi gruplarının bir arada uzun süre kalması, kötü çalışma

koşulları, işin niteliği, işin niteliğine uygun kişisel koruyucu donanımın sağlanamaması gibi etkenler meslek hastalıklarının artmasında etkili olmuştur (Çiçekler, 2010; Ladün Akdeniz, 2015; Gerek, 2011). Sanayileşme sürecinin getirdiği bu olumsuz şartlar meslek hastalıklarının artmasına zemin hazırlamakla birlikte, işçilerin korunabilmesi açısından verilen sağlık hizmetlerinin öneminin görülmesine de ışık tutmuştur (Mermi, 2022). Bunun bir sonucu olarak sanayileşme sürecinde işçilere verilen sağlık hizmetlerinde de bir gelişim kat edilmiştir. Ayrıca yaşanan bu gelişmeler iş yasalarına da etki etmiş ve meslek hastalığına yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Çiçekler, 2010; Özveri, 2015; Ladün Akdeniz, 2015). Yasalarda meslek hastalığının tanımı yapılmakla birlikte, meslek hastalığına yönelik koruyucu tedbirlerin neler olması gerektiği, ilgililerin bu tedbirleri almaması halinde ne gibi hukuki sorumluluğu olacağı, bu sorumluluğu nasıl tayin edileceği ve hangi esasların dikkate alınması gerektiğine yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeler bir yönüyle sosyal güvenliğe de hizmet etmiştir (Baycık, 2006;; Gerek, 2011; Tuncay ve Ekmekçi, 2021).

Sanayileşme döneminde meslek hastalığı açısından yaşanan bu gelişmelerin temelinde ekonomide, ekonominin dayandığı paradigmalarda yaşanan değişim, dönüşüm ve gelişim de etkili olmuştur. Zira ekonomik büyüme açısından hızlı ve yoğun bir üretim çağı kendini göstermiştir (Songur ve Gökçen Songur 2018; Çiçekler, 2010). Görüldüğü üzere sanayileşme döneminde meslek hastalıklarının yaygınlaşması, meslek hastalığı olgusunun bilinirliğinin artması, meslek hastalıklarının ortaya çıkış sebepleri ve meslek hastalıklarının etkileri ile ilgili gündeme gelen önemli gelişmeler bulunmaktadır (Mermi, 2022; Songur ve Gökçen Songur 2018). Sanayileşme döneminde yaşanan gelişmeler neticesinde sosyal güvenlik alanında da yeni bir sayfa açılmıştır. Zira sanayileşme döneminde yaşanan gelişmeler sosyal güvenlik olgusunun da sorgulanmasına zemin hazırlamıştır (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Ladün Akdeniz, 2015). Bu bağlamda tarihsel süreç içinde sosyal güvenlik hukuku açısından meslek hastalığı olgusu ile ilgili yaşanan gelişmelere ilişkin bir başlık açmak kanaatimizce faydalı olacaktır.

4.1. Tarihsel Süreçte Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Meslek Hastalığı

Meslek hastalığı olgusu ile sosyal güvenlik arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Zira sosyal güvenliğin bir gereği olarak meslek hastalığına yönelik koruyucu adımların atılması zarureti ortaya çıkmaktadır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021; Şamiloğlu, 2008; Günay, 2020). Sosyal güvenliğin temelinde birtakım sosyal risklere karşı bireylerin korunması düşüncesi yatmaktadır. Bu şekilde bireylere yönelik gelir kaybının önlenmesi mümkün hale gelmektedir. Böylelikle bireylerin gider artışına bir güvence oluşturulmakta, bu yönüyle de sosyal güvenlik

sosyal adalete de hizmet etmiş olmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Şamiloğlu, 2008). Tüm bu sebeplerle sosyal güvenlik büyük öneme sahiptir.

Sosyal güvenlik anlayışının temelleri çok eskiye dayanmaktadır. Sosyal güvenliğin ilk uygulamalarında yapılan yardımların ya da hizmetlerin sosyal güvenlik olarak tanımlanmadığı veyahut yapılan bu yardım ya da hizmetlerin sosyal güvenliğin bir parçası olarak yapıldığı düşünceci bulunmasa dahi, sosyal güvenliğin temelleri çok eskiye gitmektedir (Şakar, 2024; Şamiloğlu, 2008; Günay, 2020). Ancak modern anlamda sosyal güvenliğin emarelerini XX. yüzyılda bulmak mümkündür. Bu yüzyıl itibarıyla sosyal güvenlik bir disiplin olarak daha sistemli ve kapsamlı bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Yine bu yüzyılda sosyal güvenliğin genel kuralları ve birimleri oluşmaya başlamıştır. XX. yüzyılda sosyal güvenliğe verilen önem artmıştır (Şakar, 2021). Sosyal güvenliğin ortaya çıkmasında ve gelişiminde ise büyük çaplı savaşlar, doğal afetler, kitlelerin maruz kaldığı şiddetli yoksulluk hali ve büyük çaplı kıtlık olayları etkili olmuştur. Bu tür olaylar yaşandığında mağdur kesimlere yapılan yardımlar ve verilen destekler de sosyal güvenliğin ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur (Alper ve Kılıkış, 2017; Günay, 2020). Sosyal güvenliğin öneminin idrak edilmesi ve sancılı ve zor zamanlarda sosyal güvenliğin sağladığı faydaların görülmesi ile birlikte uluslararası alanda sosyal güvenliğe yönelik geniş çevreleri etkileyen adımlar atılmıştır (Şakar, 2021; Günay, 2020). Örneğin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameci'nde küresel nitelikte sosyal güvenliğe ilişkin düzenlemeler getirilmiş olmakla birlikte, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) düzenlemelerinde de iş hayatına yönelik sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir. Yapılan bu düzenlemelerle sosyal güvenlik uluslararası bir kimlik kazanmıştır (Aslanköylü, 2013). İnsan Hakları Evrensel Beyannameci'nin 25. maddesinde *"her insanın yiyecek, giyecek, konut, tıbbî bakım ve gerekli toplumsal hizmetler de dâhil olmak üzere, kendisinin ve ailesinin sağlığını ve refahını sağlayacak uzun bir yaşam düzeyine hakkı olduğu; işsizlik, hastalık, sakatlık ya da geçim olanaklarından iradesi dışında yoksun kaldığı diğer hallerde güvenlik hakkına sahip olduğu"* şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Bu şekilde sosyal güvenlik hakkının temel bir insan hakkı olduğu ilan edilmiştir. Yine ILO da sosyal güvenlik açısından önemli adımlar atmıştır. Zira ILO temelde işçileri koruma gayesi ile hareket eden ve bu amaç doğrultusunda düzenlemeler yapan kuruluş olmuştur. Ayrıca Örgüt doğrudan sosyal güvenlik ile ilgili konularda düzenlemeler getirmiş olmakla birlikte, sosyal güvenliğe etki edebilecek iş sağlığı ve güvenliği, çalışma koşulları ve fazla çalışma gibi konularda da önemli düzenlemeler getirmiştir (Selek,2018). ILO'nun sosyal güvenlik ile ilgili getirdiği en temel düzenlemelerin başında 28 Haziran 1952'de kabul edilen 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari

Şartlarına İlişkin sözleşme bulunmaktadır. 102 Sayılı Sözleşmede sosyal güvenliğe etki eden sosyal riskleri de düzenlenmiştir. Söz konusu riskler arasında iş kazası ve meslek hastalığı da düzenlenmiştir. Böylelikle iş kazası ile birlikte meslek hastalığının da bir sosyal risk olduğu kabul edilmiştir (Şamiloğlu, 2008; Ladün Akdeniz, 2015). Zira meslek hastalığının yıkıcı ve yıpratıcı riskleri bünyesinde barındıran bir sosyal risk olduğu ortadadır. Ancak meslek hastalığı risklerini azaltmaya yönelik tedbirlerin alınması mümkündür (Baybora, 2013; Ladün Akdeniz, 2015).

Görüldüğü üzere sosyal güvenlik ile meslek hastalığı arasında sıkı bir ilişki ve etkileşim bulunmaktadır. Zira meslek hastalığı sürecinde ve sonrasında sosyal güvenlik devreye girmektedir. Sosyal güvenlik, meslek hastalığı da dahil olmak üzere çeşitli risklere bir koruma bir güvence sağlamaktadır. Sosyal güvenlik şemsiyesi bu şekilde meslek hastalığının olumsuz etkilerini bertaraf etmeyi, tamamen bertaraf edilmesi mümkün değil ise asgari seviyeye indirmeyi amaçlamaktadır (Aydos, 2014; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021).

Türkiye Cumhuriyeti'nde de gerek en üst hukuk normu olan Anayasada gerek yürürlükte bulunan sosyal güvenlik mevzuatında sosyal güvenlik ile ilgili önemli düzenlemeler getirilmiştir. Yapılan bu düzenlemelerde sosyal güvenlik çatısı altında meslek hastalığına ilişkin düzenlemeler de kendisine yer bulmuştur. Nitekim Anayasanın birçok maddesinde doğrudan ya dolaylı sosyal güvenlik ile ilgili ve sosyal güvenliği destekler nitelikte düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal güvenliği sağlamak amacıyla çeşitli düzenlemeler getirilmiş, getirilen bu düzenlemelerle meslek hastalığı ve diğer sosyal riskler açısından bir güvencenin sağlanması amaçlanmıştır (Şamiloğlu, 2008; Topaloğlu ve Çınkı, 2014). Nitekim Anayasada angarya ve zorla çalıştırmaya karşı düzenlemeler getirilmiş olmasının yanı sıra, çalışma ve sözleşme özgürlüğü, çalışma hakkı, yaşam hakkı, ruh ve beden bütünlüğünü koruma ve geliştirme hakkı gibi konularda düzenlemeler getirilmiştir. Hatta bizzat Anayasada herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda devlete de yükümlülük getirilmiştir. Sosyal güvenlik hakkını sağlamakla görevli kurum bizzat devletin kendisi görülmüştür (Aydos, 2014). Sosyal güvenlik açısından devlete yükümlülük yüklenmesi son derece önemlidir. Bu demek oluyor ki, meslek hastalığı açısından sosyal güvenliğe dönük devletin gerekli adımları atma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu bağlamda işçilerin meslek hastalığına maruz kalmaması için devletin gerekli tedbirleri alması ve meslek hastalığına yakalanan işçilere yönelik sosyal güvenliğin temin edilmesinde devlet yükümlüdür (İleri, 2013). Öyle ki, meslek hastalığına yakalanan işçiler açısından devlet sosyal koruma getirme mükellefiyeti altındadır. Bu nedenle sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması açısından

devletin bir teşkilat kurması gerekmektedir (Topaloğlu ve Çınk1, 2014; Şamiloğlu, 2008). Bu doğrultuda devlet sosyal güvenliği sağlamak amacıyla birçok adım atmıştır. Bu adımlardan biri de sosyal güvenlik mevzuatında yapılan düzenlemeler olmuştur. Bu bağlamda halihazırda yürürlükte bulunan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu da bu perspektifte sosyal güvenlik ile ilgili düzenlemeler içermektedir. Sosyal güvenlik ile ilgili yapılan düzenlemelerde de meslek hastalıklarının etkileri ve sonuçları göz ardı edilmemiştir. Bu şekilde sosyal güvenlik mevzuatı şekillenmekte, sosyal güvenlik çatısı altında meslek hastalıklarına yönelik bir koruma sağlanmaktadır (Şamiloğlu, 2008; Yorgun, 2013).

4.2. Tarihsel Süreçte Meslek Hastalığı Olgusunun Şekillenmesi

Sanayileşme süreci ile birlikte ağır çalışma koşulları ortaya çıkmış ve bu durum meslek hastalıklarını da tetiklemiştir. Zira ağır çalışma koşullarına bağlı olarak iş sağlığı ve güvenliği alanında birçok olumsuzluk yaşanmış ve meslek hastalıklarının görölme sıklığı artmıştır (Ladün Akdeniz, 2015; Kurt, 2015: 1-3; İnciroğlu, 2019). Yaşanan olumsuzluklar nedeniyle işverenlerin yeteri kadar işçileri koruyarak gözetip gözetmediği, gerekli tedbirleri alıp almadığı meselesi tartışılır hale gelmiştir (Akyiğit, 2024; Ekmekçi, Köme Akpulat ve Ladün Akdeniz, 2024; Karadurdu, 2017; Korkmaz ve Alp, 2019). Bu dönemde yaşanan olumsuz koşullara bağlı olarak yapılan iş ile ortaya çıkan hastalıklar arasında bir ilişkinin olabileceği tespit edilmiş, akabinde yapılan iş ile ortaya çıkan hastalık arasında bir illiyet bağının olması halinde meslek hastalığının söz konusu olabileceği kabul edilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Şamiloğlu, 2008). Bu dönemde meslek hastalığının ne anlama geldiği, hangi durumların meslek hastalığı kabul edilebileceği meselesi üzerinde durulmakla birlikte, hangi faktörlerin meslek hastalığını tetikleyeceği meselesi üzerinde de durulmuştur. Bu bağlamda işin niteliği, işin yapılış tarzı, çalışma ortamının yapısı, işyerinde bulunan madde ve materyaller, işçilerin kullandığı araç, gereç ve teçhizatların özellikleri, işin icrası sırasında kullanılan araç ve gereçlerin meslek hastalığını etkileyip etkilemediği, bunların meslek hastalığı üzerinde etkisi varsa nasıl bir etkisinin olduğu sorgulanır hale gelmiştir (Arıcı, 2015; Ladün Akdeniz, 2015; Şamiloğlu, 2008). Ancak zaman içinde meslek hastalığı olarak kabul edilen hastalıkların sayısı artmıştır. Bir başka ifadeyle o dönemde meslek hastalığı olarak kabul edilmeyen hastalıklar da meslek hastalığı olarak kabul edilir hale gelmiştir. Zira işten kaynaklı olarak ortaya çıkan bazı hastalıklar o dönemde meslek hastalığı olarak tespit edilmemiş olmasına rağmen zaman içinde bu hastalıkların işten kaynaklı olarak ortaya çıktığının tespiti mümkün hale gelmiştir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021; Şamiloğlu, 2008; Ladün Akdeniz, 2015).

Meslek hastalığı olgusunun bilinirliğinin artmasında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve ILO gibi uluslararası camiada iş yaşamına ilişkin kuralların ve ortaya çıkan sorunların çözümünde etkili olan kuruluşların da büyük payı olmuştur. Ayrıca WHO ve ILO meslek hastalığının bilinirliğinin artması ve hangi durumların meslek hastalığı olduğunun bilinmesi açısından meslek hastalığına ilişkin bir tanım da getirmiştir (ILO, 2023; WHO, 2023). Buna göre çalışanın yaptığı işe özgü olan, yapılan işten veya çalışma ortamından kaynaklanan zarar verici etkenlere bağlı olarak neden sonuç ilişkisi kapsamında çalışanın vücudunda zuhur eden hastalık şeklinde ifade edilebilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021).

4.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Meslek Hastalığı Olgusunun Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti'nde meslek hastalığına ilişkin düzenlemeler yapılmakla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti öncesinde selef Osmanlı Devleti'nde de meslek hastalığına ilişkin birtakım düzenlemeler yapılmıştır (Marmara Coşan, 2017; Gerek, 2011). Avrupa Kıtası'nda meslek hastalığı ile ilgili yaşanan gelişmeler Osmanlı Devleti'ni etkilemekle birlikte, Osmanlı Devleti'nde iş sağlığı ve güvenliği alanında yaşanan gelişmeler de meslek hastalığı ile ilgili düzenlemelerin yapılmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin 8 Mayıs 1867'de yürürlüğe giren Dilaver Paşa Nizamnamesi'nde meslek hastalığına ilişkin düzenlemeler de getirilmiştir. Ayrıca söz konusu Nizamnamede meslek hastalıklarının önlenmesine yönelik hangi tedbirlerin alınması gerektiği, meslek hastalıklarının nasıl önlenebileceğine ilişkin de düzenlemeler getirilmiştir (Ladün Akdeniz, 2015; Gerek, 2011). Aynı şekilde daha sonra yürürlüğe giren 1869 tarihli Maadin Nizamnamesi'nde de meslek hastalıklarının önlenmesi, koruyucu yöntemlerin uygulanması ve meslek hastalıklarının ortaya çıkması halinde de hangi adımların izlenmesi gerektiği yönünde düzenlemeler getirilmiştir (Ladün Akdeniz, 2015).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi ile birlikte doğrudan veya dolaylı olarak meslek hastalığına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 1930'lu yılların ortası itibarıyla meslek hastalığını ilgilendirebilecek önemli adımlar atılmıştır (Özveri, 2015; Ladün Akdeniz, 2015). Nitekim 1934'te bir İş Yasasının hazırlanması gündeme gelmiş ve bu amaç doğrultusunda bir iş yasası tasarısı hazırlanmıştır (Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, 2023). Söz konusu tasarı 15 Haziran 1937 tarihinde 3008 sayılı İş Kanunu olarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa birçok açıdan iş hayatına etki eden önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler içinde meslek hastalığı ile ilgili düzenlemeler de bulunmaktadır. Söz konusu yasada iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili oldukça önemli konularda düzenlemeler getirilmiştir. 3008 sayılı İş Kanunu ile birlikte, iş kazası ve meslek hastalıkları sosyal koruma gerektiren risklerden biri olarak kabul edilmiştir.

3008 sayılı İş Kanunu ile birlikte iş sağlığı ve güvenliği açısından sistematik bir düzenleme yapılmış ve meslek hastalığı ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir (Özveri, 2015). Bu gelişmeler 2. Dünya Savaşı esnasında da devam etmiş, çalışma yaşamına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler meslek hastalığına da etki etmiştir (CSGB, 2025.). Bu dönemde doğrudan meslek hastalığına etki eden bir kanuni düzenleme de yapılmıştır. Örneğin ilk defa meslek hastalığı kavramını açıkça ele alan 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu 27 Haziran 1945'te yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunda ilk defa meslek hastalığı kavramı incelenmekle birlikte, hangi durumlarda, hangi şartlar altında meslek hastalığının söz konusu olabileceğinden de bahsedilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Ladün Akdeniz, 2015; Özveri, 2015). Buna göre ortaya çıkan bedensel rahatsızlıkların yapılan işlerle alakalı olması halinde meslek hastalığından bahsetmek mümkün olmaktadır. Ancak yapılan iş neticesinde ortaya çıkan ruhsal zararların meslek hastalığı olacağından söz edilmemiştir (Özveri, 2015; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, 2023). Böylelikle işten kaynaklanan rahatsızlıkların meslek hastalığı olarak kabul edileceği düzenlenmiştir. Ancak ne tür rahatsızlıkların meslek hastalığı olacağına ilişkin günümüzden farklı bir anlayış benimsenmiştir. Meslek hastalıkları bedensel rahatsızlıklarla sınırlandırılmıştır (Ladün Akdeniz, 2015; Gerek, 2011; Çelik, Caniklioğlu, Canbolat ve Özkaraca, 2023).

Meslek hastalığına ilişkin önemli düzenlemeler ihtiva eden ve sosyal güvenlik ile ilgili temel normları da ihtiva eden bir diğer hukuki düzenleme 17 Temmuz 1964'te kabul edilen ve 1 Mart 1965'te yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu olmuştur (Gerek, 2011; Özveri, 2015). Söz konusu Kanununun 11. maddesinde işin niteliğinden veya işin yapılma şartlarından kaynaklanan olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Burada meslek hastalığı sadece bedensel rahatsızlıklarla sınırlı tutulmamış, bedensel rahatsızlıklar gibi ruhsal rahatsızlıklar da meslek hastalığı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda işçinin yaptığı işe ve çalışma şartlarına bağlı olarak bedensel ya da ruhsal olarak rahatsızlanması halinde yapılan iş ve çalışma şartları ile meydana gelen rahatsızlık arasında neden sonuç ilişkisinin olması halinde meydana gelen hastalık meslek hastalığı olarak kabul edilmiştir (Ladün Akdeniz, 2015; Tuncay ve Ekmekçi, 2021).

Meslek hastalığını ilgilendiren ve halen uygulama alanı bulan düzenlemeler ise, 31 Mayıs 2006 tarihinde kabul edilen ve 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun (SSGSSK) yürürlüğe girmesi ile vücut bulmuştur. 5510 sayılı SSGSSK'nin 14. maddesinde işçinin çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden veya çalışma şartlarından kaynaklanan bedensel ya da ruhsal arızalara yol açan

hastalıkların meslek hastalığı olduğu düzenlenmiştir. Ancak daha sonra yürürlüğe giren 30 Haziran 2012 tarihli 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda (İSGK) meslek hastalığı kavramına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda meslek hastalığına ilişkin bir tanım yapılmakla birlikte, iş sağlığı ve güvenliği açısından meslek hastalığının önlenmesi ve gerekli koruyucu tedbirlerin alınması ile ilgili düzenlemeler de getirilmiştir. Temelde İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu henüz meslek hastalığı yaşanmadan önce gerekli önlemlerin alınmasını amaçlamıştır (Marmara Coşan, 2017; Şen, 2015; Yılmaz, 2013). Dolayısıyla çalışma ortamında meslek hastalığına sebep olabilecek etkenlerin meslek hastalığı olmadan önceki evrede engellenmesi amaçlanmıştır (Akpınar, 2017; Yılmaz, 2013).

5. Mevcut Durum

Halihazırda yürürlükte bulunan Türk Hukuku mevzuatına baktığımızda gerek 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda, gerek 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda, gerek Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) bünyesinde, gerekse meslek hastalığına ilişkin, Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı İşlemleri Yönetmeliği ekinde Meslek Hastalıkları Listesinde meslek hastalığı olgusunun ele alındığı görülmektedir.

6331 sayılı İSGK m. 3/1-1 hükmüne göre, mesleki risklere maruz kalma sonucu ortaya çıkan hastalıklara meslek hastalığı denilmektedir. 5510 sayılı SSGSSK m. 14 hükmüne göre, sigortalının yaptığı veya yürütmekte olduğu işin niteliğinden dolayı tekrarlanan sebeple veya işin yürütülme şartlarından dolayı sigortalının maruz kaldığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal bozukluk hali olarak ifade edilmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) göre, sigortalının yaptığı veya yürüttüğü işin niteliğine bağlı olarak tekrarlanan veya işin yürütülmesi şartları sebebiyle sigortalının uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik hali olarak ifade edilmektedir (SGK, 2025). Dolayısıyla gerekli şartların varlığı halinde işin icrasından kaynaklanan ruhsal bozukluklar gibi bedensel bozukluklar da meslek hastalığı olarak kabul edilmektedir (Şamiloğlu, 2008; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021).

Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere, meslek hastalığı günlük yaşamda bilinen hastalık türü değildir. Meslek hastalığında ortada bir hastalık vardır ama bu hastalığın ortaya çıkış nedeni günlük hayatta karşılaşılan hastalıklardan farklıdır. Günlük yaşamda karşılaşılan hastalıkların sebepleri farklılık göstermektedir. Ancak meslek hastalığı yapılan iş veya çalışma ortamından kaynaklanan nedenlerle ortaya çıkan hastalık türüdür (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021). Ayrıca meslek hastalığının söz konusu olabilmesi için, meslek hastalığına maruz kalan kişinin sigortalı olması bir gerekliliktir (Çağlayan, 2015). Buradaki sigortalıların kapsamına bir

işverene bağımlı, bir işverenin otoritesi altında çalışan kişiler girmekle birlikte, kendi adına bağımsız çalışan sigortalılar da girmektedir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021). Bu bağlamda hem bir işverene bağılı çalışan sigortalılar, hem de kendi adına bağımsız çalışan sigortalılar iş ile ilgili veya çalışma ortamından kaynaklanan bir etkenle hastalandığında meslek hastalığı söz konusu olmaktadır (Şamiloğlu, 2008). Öyleyse sigortalı iş ve çalışma koşullarına bağılı olarak hastalandığı takdirde gerekli şartların hasıl olması durumunda ortada bir meslek hastalığı olmaktadır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021). Hemen şunu belirtelim ki, hastalanan kişi sigortalı olsa dahi, hastalığın yapılan iş veya çalışma koşullarından kaynaklanmaması halinde bir meslek hastalığından söz etmek mümkün bulunmamaktadır.

Bir hastalığın meslek hastalığı olup olmadığının belirlenmesi noktasında Meslek Hastalığı Listesine bakılması da önem arz etmektedir (Kurt, 2015). Ama bu listede yer alan her hastalığın meslek hastalığı olduğu anlamına gelmemektedir (Arıcı, 2015; Tuncay ve Ekmekçi, 2021). Bu listede yer alan hastalıklardan birinin meslek hastalığı olarak kabul edilebilmesi için, o hastalığın bir meslek ile bağılantılı olması ve söz konusu hastalığın yapılan meslekle bağılantılı olarak bir müddet sonra ortaya çıkması gerekmektedir (Kurt, 2015). Meslek hastalığının işçinin çalıştığı esnada çıkması şart olmayıp, işçi işi bıraktıktan sonra ilerleyen zamanlarda ortaya çıkması da mümkündür (Tuncay ve Ekmekçi, 2021). Şu hususu belirtelim ki, meslek hastalığına ilişkin listede yer alan hastalıkların halihazırda aktif olarak bir işte çalışmayan insanlarda da ortaya çıkması mümkündür. O nedenle bir hastalık sırf listede yer alıyor diye meslek hastalığı olmamaktadır. Dolayısıyla bir hastalığın meslek hastalığı olarak zikredilebilmesi için listede yer alması ve meslek hastalığı için aranan şartların olgunlaşması gerekmektedir (Ladün Akdeniz, 2015; Tuncay ve Ekmekçi, 2021).

Bu doğrultuda listede yer alan bir hastalık yapılan iş ile bağılantılı olarak ortaya çıkmamışsa ortada meslek hastalığı yoktur. Böyle bir durumda hastalığın listede yer alması önem ihtiva etmemektedir (Kurt, 2015; Demicioğlu, Korkmaz ve Kaplan, 2020). Kanaatimizce bir hastalık meslek hastalığına ilişkin listede yer almamakla birlikte iş nedeniyle veya iş ile ilgili bir nedene bağılı olarak ortaya çıkması halinde söz konusu hastalığın meslek hastalığı olarak kabulü yerinde olacaktır.

6. Literatür Taraması

İş veya çalışma ortamı dışında bir etkene bağılı olarak kişinin hastalanması halinde meydana gelen hastalık meslek hastalığı olmamaktadır. İş ve çalışma ortamı kaynaklı hastalıklar ve bu hastalığa yakalananın sigortalı olması halinde meslek hastalığı gündeme gelmektedir (Ladün Akdeniz, 2015). İş ve çalışma ortamından kaynaklanan bir nedenle bir

zararın meydana gelmesi, bir başka ifadeyle sigortalının hastalanması gerekmektedir (Şamiloğlu, 2008).

Görüldüğü üzere çalışma ortamından kaynaklanan sebeplerle sigortalı meslek hastalığına yakalanabileceği gibi işin niteliğinden kaynaklanan nedenlerle de sigortalının meslek hastalığına yakalanması mümkündür (İleri, 2013). Literatürde meslek hastalıklarının tarihsel görünümü, ilk çalışmaların neler olduğu bu alandaki bulgular ve meslek hastalığına ilişkin tarihsel süreç içinde dönem dönem neler yaşandığına dair çalışmalar bulunmaktadır (İlman, 2015; Özveri, 2015; Ladün Akdeniz, 2015; Mermi, 2022). Ayrıca literatürde halihazırda meslek hastalıklarına ilişkin mevcut durumu ele alan çalışmalar da bulunmaktadır (Arslan, 2024; Karadeniz, 2012; Çağlayan, 2015; Demir ve Tumen Özdi, 2019; İlman, 2015; Karadeniz, 2012). Bu çalışmalar da meslek hastalıklarına ilişkin halihazırda mevzuat düzenlemeleri ele alınmakla birlikte, nedenleri ve sonuçları ile birlikte geçmiş ile bağlantı kurularak meslek hastalıklarını ele alan çalışmalar yeteri kadar bulunmamaktadır. Geçmiş ile bağlantı kurulsa bile kronolojik bir sıra içinde konular anlatılmakta ve bir kıyaslama yoluna gidilmemektedir. Bu çalışmada böyle bir kıyaslama yapmak suretiyle kanaatimizce literatürde bulunan bu boşluğun dolmasına bir nebze de olsa katkı sağlamak amaçlanmıştır.

7. Tartışma ve Değerlendirme

Meslek hastalığı olgusunun kökenini çok eskilerde aramak mümkündür. Ancak meslek hastalığının sanayileşme ile birlikte anlamlandırılmaya başladığını ifade etmek doğru olacaktır (Songur ve Gökçen Songur, 2018; Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Ladün Akdeniz, 2015; Çiçekler, 2010). Meslek hastalığı olgusu, sanayileşme ile birlikte daha çok tartışılan, sorgulanan ve iş sağlığı ve güvenliği açısından ele alınan bir kavram olmuştur. Sanayileşme ile birlikte hangi koşullar altında meslek hastalığının söz konusu olabileceği ve meslek hastalığının söz konusu olması için gereken şartların çerçevesi çizilmiştir (Şamiloğlu, 2008; Ladün Akdeniz, 2015). Buna göre meslek hastalığının genel hastalıklardan farklı bir hastalık olduğu fark edilmiş ve meslek hastalığının söz konusu olabilmesi için yapılan iş ile ortaya çıkan hastalık arasında bir bağlantının olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca meslek hastalığı olgusunun anlamlandırılmasında ağır çalışma koşullarının getirdiği olumsuz şartlar da etkili olmuştur. Ancak meslek hastalığının söz konusu olabilmesi için illiyet bağı olgusu üzerinde durulmuştur. Buna göre yapılan iş ile meydana gelen hastalık arasında illiyet bağının kurulabilmesi halinde meslek hastalığı diye isimlendirilen bu özel hastalık türünün var olabileceği kabul edilmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Şamiloğlu, 2008). Sanayileşme dönemi meslek hastalığı olgusunun anlamlandırma çabasına girilen bir dönem olduğu için, meslek hastalığını etkileyebilecek faktörler konusu

üzerinde de durulmuştur. Bu bağlamda işin yapılış tarzı, işin niteliği, çalışma ortamının özellikleri, işyerinde bulunan madde ve materyaller, kullanılan araç, gereçler, bunlarda bir noksanlık olup olmadığı, eğer bir noksanlık varsa bunun meslek hastalığına yol açıp açmayacağı gibi faktörler ele alınmıştır (Arıcı, 2015; Ladün Akdeniz, 2015).

Sanayileşme dönemi ile birlikte üzerinde durulan meslek hastalığı olgusu zaman içinde daha fazla tartışılan ve üzerinde daha çok durulan bir mesleki risk hali olarak görölmüştür. Ayrıca o dönemdeki meslek hastalıklarının sayısı da zaman içinde artmış, başka hastalıkların da işe veya çalışma ortamına bağlı olarak ortaya çıkabileceği anlaşılmış ve meslek hastalıklarının sayısı günümüze dek artmıştır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021; Şamiloğlu, 2008). Sanayileşme döneminden günümüze dek yaşanan gelişmeler ışığında konuyu ele alacak olursak, meslek hastalığı da ihtiva ettiği özellikler itibarıyla bir hastalıktır. Ancak ortaya çıkış sebebi ve sonuçları günlük hayatta bilinen hastalıktan farklıdır. Bu nedenle meslek hastalığını sadece bir hastalık olarak görmemek gerekir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021; Tuncay ve Ekmekçi, 2021). Meslek hastalığında hastalığın işin yapılması veya çalışma koşulları ile bir bağlantısının kurulabiliyor olması gerekmektedir. Meslek hastalığı emareleri olmasına karşın ortaya çıkan emareler açısından yapılan iş ve çalışma ortamı ile bağlantı kurulamıyorsa işçinin meslek hastalığına yakalandığı kabul edilemeyecektir (Arıcı, 2015; Kurt, 2015). Bu nedenle çalışma ortamı haricinde dış bir etkene bağlı olarak hastalığın meydana gelmesi halinde meslek hastalığı söz konusu olmamaktadır. Çalışma ortamından kaynaklanan bir etkenle kişinin hastalanması halinde meslek hastalığı ortaya çıkmaktadır. İş ve çalışma ortamından kaynaklanan bir nedenle bir zararın meydana gelmesi, bir başka ifadeyle sigortalının hastalanması gerekmektedir (Ladün Akdeniz, 2015; Şamiloğlu, 2008).

Bu doğrultuda işin niteliğinden kaynaklanan sebeplerle sigortalı meslek hastalığına yakalanabileceği gibi çalışma ortamından kaynaklanan nedenlerle de meslek hastalığına yakalanabilmektedir (İleri, 2013). Bu kapsamda işin niteliği açısından meslek hastalığının yaşanmaması için gerekli düzenlemelerin ve denetimlerin yapılması mümkün olmakla birlikte, çalışma ortamı açısından da iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli önlemlerin alınması mümkündür (Arıcı, 2015; Ladün Akdeniz, 2015). Ayrıca her meslekte aynı meslek hastalıkları görölmemekte, her mesleğe göre ortaya çıkan hastalıklar da farklı olmaktadır. Zira her meslekte işin niteliği ve çalışma ortamı farklılık arz etmektedir. Bir de aynı meslekte çalışan işçilerde aynı belirtilerin aynı sürede aynı şekilde ortaya çıkması gibi bir durum söz konusu değildir (Çağlayan, 2015). Sigortalıların beden yapısı ve vücut özelliklerine göre hastalığına ilişkin farklı belirtiler ortaya çıkmakla birlikte, aynı meslekte çalışan bazı işçilerin meslek hastalığına

yakalanması mümkün olmakta iken, bazı işçiler bu hastalığa yakalanmamaktadır (Ladün Akdeniz, 2015). Hatta aynı çalışma ortamında çalışan işçilerin bazıları meslek hastalığına maruz kalabilmekte iken, bu işçilerin bazıları meslek hastalığına maruz kalmayabilmektedir (Şamiloğlu, 2008; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021). Zira meslek hastalığı açısından işin niteliği, çalışma ortamı, işçilerin beden yapısı önemli olmakla birlikte, işçilerin risklere karşı ne derece kendilerini koruyabildikleri de önem arz etmektedir (İleri, 2013).

Görüldüğü üzere yapılan iş ile ortaya çıkan hastalık arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Öyle ki yapılan iş ile meydana gelen hastalık arasında illiyet bağının kurulabiliyor olması gerekmektedir. Aksi halde meslek hastalığından bahsetmek mümkün bulunmamaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Şamiloğlu, 2008). Yapılan iş ile meydana gelen hastalık arasında nedensellik bağının kurulabilmesi gerekmektedir. Nedensellik bağının kurulamaması ya da nedensellik bağının kesilmesi halinde meslek hastalığı söz konusu olmamaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2021; Arıcı, 2015).

Meslek hastalığı hemen anında emarelerini gösteren hemen ortaya çıkan bir durum değildir. Meslek hastalığının ortaya çıkması zaman alabilmektedir (Çağlayan, 2015). Meslek hastalığının geç ortaya çıkması ya da emarelerinin geç ortaya çıkması illiyet bağının kesildiği anlamına gelmemektedir. Zira yapılan işten ya da çalışma ortamından kaynaklanan nedenlerle tekrarlana tekrarlana süreç içinde meslek hastalığı ortaya çıkabilmektedir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021; Tuncay ve Ekmekçi, 2021). Meslek hastalığı neticesinde insan vücudunda çeşitli rahatsızlıkların ortaya çıkması mümkündür (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021). Bu rahatsızlıklar bedensel bozukluk şeklinde olabileceği gibi ruhsal bozukluk şeklinde de olabilmektedir (Korkmaz ve Uğur, 2015). Dolayısıyla meslek hastalığı neticesinde sigortalı bedensel zarar görebileceği gibi ruhsal zarar da görebilmektedir (Şamiloğlu, 2008).

Meslek hastalığına sebep olan iş veya çalışma koşullarından kaynaklanan etkenlerin hemen insan vücuduna girmesi çoğu zaman beklenemez. Meslek hastalığına yol açabilecek etkenler yavaş yavaş zaman içinde insan vücuduna etki etmektedir (Arıcı, 2015; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021). Bu nedenle yapılan işin hemen ardından meslek hastalığı belirtilerinin ortaya çıkmasını beklemek gerçekçi değildir. O halde işverenin meslek hastalığı etkilerinin çok daha sonra ortaya çıktığına ve sigortalının kendi yanında çalışırken meslek hastalığına yakalanmadığına yönelik iddialarının peşinen kabul edilmemesi gerekir (Marmara Coşan, 2017). Zira meslek hastalığında bu özel hastalık türünün yapısına bağlı olarak belirtiler daha sonra ortaya çıkmaktadır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2021; Ladün Akdeniz, 2015). Ancak burada şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır ki, hastalık belirtilerini geç gösterdiği için hastalığın

teşhisi de kolay olmamaktadır (Türk vd., 2023). Sigortalı meslek hastalığına yakalanmasına karşın hem kendisi hem de işvereni sigortalının meslek hastalığına yakalandığının farkında olmamaktadır. Gerek sigortalının kendisinde gerek işverende meslek hastalığının emarelerinin olabileceğine dair bir şüphe oluşmadığından sigortalının bir sağlık kuruluşuna gönderilmesi gibi bir durum da olmamaktadır (Özveri, 2018). Böyle bir durumun ortaya çıkmasında gerek sigortalının gerek işverenin meslek hastalığı ile ilgili gerekli bilgi ve bilince sahip olmaması da etkili olmaktadır (Marmara Coşan, 2017). Bu sebeplerle iş yaşamında meslek hastalığının teşhisi ve gerekli adımların atılması noktasında bazı sıkıntılar yaşanabilmektedir (Çağlayan, 2015).

Meslek hastalıklarının ortaya çıkmasında işin niteliği veya çalışma ortamı etkili olduğu için işin tehlikeli olup olmaması da önem arz etmektedir. Muhakkak tehlikeli ya da çok tehlikeli işlerde çalışan işçiler daha fazla meslek hastalığı riskine maruz kalmaktadır (Arslan, 2017). Bu kapsamda işçinin hangi işkolunda çalıştığı önem arz etmektedir. İşçinin meslek hastalığına yakalanıp yakalanmadığının belirlenmesinde öncelikli olarak o iş konusunda sık görülen meslek hastalıklarının üzerinde durulması ve işçide o hastalıklara ilişkin bir emarenin olup olmadığına bakılması fayda sağlamaktadır. Ancak bu işçinin mutlaka halihazırda çalıştığı işten kaynaklı olarak meslek hastalığına yakalandığı anlamına gelmemektedir (Türk vd., 2023). İşçinin daha önce çalıştığı işkolundan dolayı meslek hastalığına yakalanması da mümkündür. Bu nedenle işçinin daha önce hangi işlerde çalıştığının ve çalıştığı işyerlerinde çalışma ortamının nasıl olduğunun çalışma ortamında insan sağlığını olumsuz etkileyebilecek etkenlerin neler olduğunun araştırılması gerekmektedir (Olgaç ve Bulut, 2013).

Sonuç

Meslek hastalığının bir ucunda yapılan iş ile ilgili veya çalışma ortamı ile ilgili olumsuz etkenler bulunmaktadır. Bu olumsuz etkenlere bağlı olarak hastalık ortaya çıktığı takdirde meslek hastalığı söz konusu olmaktadır. Meslek hastalığının söz konusu olabilmesi için işçinin hastalanma nedeninin iş ile ilgili veya çalışma koşulu ile ilgili olması gerekmektedir. Söz konusu etkenler tekrarlana tekrarlana sigortalıda bedensel ya da ruhsal bir rahatsızlığa neden olduğunda meslek hastalığı meydana gelmektedir.

Meslek hastalığına sebep olabilecek en ağır koşullar sanayileşme dönemi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Zira sanayileşme dönemi ile birlikte zor çalışma koşulları ortaya çıkmış, bu durum da meslek hastalıklarının tetiklemiştir. Bu nedenle meslek hastalığına ilişkin asıl önemli

adımlar sanayileşme döneminde ortaya çıkmıştır. Sanayileşme döneminde meslek hastalığının söz konusu olabilmesi için yapılan iş ile veya çalışma koşulları ile meydana gelen hastalık arasında illiyet bağının olması gerektiği olgusu kabul edilmiştir. Günümüzde de meslek hastalığının söz konusu olması için yapılan iş ile veya çalışma koşulları ile meydana gelen hastalık arasında illiyet bağının olması gerektiği kabul edilmektedir. İlliyet bağının kurulamaması ya da illiyet bağının kesilmesi halinde meslek hastalığı söz konusu olmamaktadır. Ayrıca sigortalının dıştan gelen bir etkenle hastalanması halinde de meydana gelebilecek bir hastalık meslek hastalığı olarak değerlendirilmemektedir. Bir hastalığın meslek hastalığı olarak değerlendirilebilmesi için hastalığın işten veya çalışma koşullarından kaynaklanması gerekmektedir. Ayrıca sanayileşme ile birlikte meslek hastalığına ilişkin önemli gelişmeler olmakla birlikte, hangi işkolunun hangi meslek hastalığına sebep olabileceği üzerinde durulmuştur. Günümüzde de işkollarına göre meslek hastalıklarının farklılık arz edeceği kabul edilmekte, bir sigortalıda meslek hastalığı emaresinin olması durumunda öncelikli olarak o meslekte sık görülen hastalıklar üzerinde durulmaktadır. Bunun yanında sanayileşme döneminde bazı hastalıklar meslek hastalığı olarak kabul edilmekle birlikte meslek hastalığı olarak kabul edilen hastalıkların sayısı çok değildi. Ancak günümüzde sanayileşme dönemine nazaran meslek hastalığı olarak kabul edilecek hastalıkların sayısı oldukça artmıştır. Muhakkak bu durumun ortaya çıkmasında gelişen teknoloji, hastalıkların tanı ve teşhisinde yeni tekniklerin uygulanması ve meslek hastalıklarına ilişkin bilincin artması da etkili olmuştur. Ancak bu bilincin yeterli seviyeye ulaştığını söylemek pek olanaklı değildir. Halen işverenlerde ve sigortalılarda bu konuya ilişkin yeterli bilinç bulunmamaktadır. Sigortalıların yeteri kadar bilinçli olmamasında işverenlerin sigortalılara gerekli eğitimleri vermemesi de etkili olmaktadır. Bu konuda bilincin oluşması büyük öneme sahiptir.

Meslek hastalığı olgusu tarihsel süreç içinde çeşitli dönemlerde gelişim göstermiş, sanayileşme döneminde bu gelişmeler açısından bir sıçrama yaşamış, günümüzde de halen üzerinde durulan ve halen bazı noktaları gelişmesi gereken bir kavram olmuştur. Günümüzde meslek hastalığına ilişkin kabul edilen argümanların ve halen araştırılan ve üzerinde tam mutabakat sağlanamayan konuların temelinde sanayileşme döneminde yaşanan gelişmeler büyük etki yaratmıştır. Günümüzde meslek hastalığının önemi ve olumsuz sonuçları idrak edilmiş durumdadır ve meslek hastalığına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ancak günümüzde meslek hastalığına ilişkin gerekli tüm adımların atıldığını söylemek zordur. Meslek hastalığına ilişkin, tanı, teşhis, tespit ve tedavi süreçlerinde bazı eksiklikler vardır. Meslek hastalığının tanı ve teşhis sürecinde teknik ve hukuki sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durum meslek hastalığının

tespitinde de olumsuzluklara yol açmaktadır. Ayrıca meslek hastalıklarının tespit sürecinde yaşanan bir olumsuzluk da bu konuda yeterli bilgi ve donanıma sahip uzmanın bulunmamasıdır. Yaşanan bu olumsuzluklar meslek hastalıklarının tedavisi sürecinin gecikmesine, tedavi süreci başlasa dahi tedavi sürecinde aksaklıkların yaşanmasına yol açmaktadır. Zira tedavi sürecine başlansa dahi yetişmiş personelin azlığı ve teknik eksiklikler olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Meslek hastalıklarının olumsuz etkilerinin asgari seviyeye indirilebilmesi adına bu eksikliklerin giderilmesi büyük öneme sahiptir. Bu eksikliklerin tamamen sıfırlanması mümkün olmasa da meslek hastalığına ilişkin tanı, tespit, teşhis ve tedavi süreçlerinin daha geliştirilmesi mümkündür. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nde söz konusu sürece ilişkin eksikliklerin halen devam ettiği inkar edilemez bir gerçektir. Bu eksiklikler meslek hastalığının tanı ve teşhis sürecinde olmakla birlikte, tespit ve tedavi sürecinde de görülmektedir. Bu eksikliklerin temelinde yeterli araç, gereç ve ekipmanın olmaması, yeteri kadar uzmanın bulunmaması, bu konuya ilişkin bir bilincin oluşmaması ve hukuki sıkıntılar yatmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde meslek hastalığı süreçlerine ilişkin geliştirilmesi gereken alanlar bulunmaktadır. Bu kapsamda meslek hastalığına ilişkin verilen eğitimlerin geliştirilmesi, meslek hastalığı açısından yeteri sayıda uzmanın yetiştirilmesi ve bu uzmanların istihdam edilmesi, bu uzmanlar istihdam edilirken doğru dağılımın yapılması ve ihtiyaç alanlarına göre istihdamın yapılması, meslek hastalığının ilk tanı ve teşhis sürecinde görevlilerin gerekli araştırmaları yapması, meslek hastalığına ilişkin genel bir bilincin oluşması, meslek hastalığının tanı ve teşhisinde gerekli alet, araç ve gerecin temin edilmesi, meslek hastalığının tespiti ve tedavisinde gerekli sağlık imkanlarının oluşturulması önem arz etmektedir. Dolayısıyla sanayileşme sürecinden 21. yüzyılın ilk çeyreğine kadar önemli gelişmeler olmuştur. Ancak bu gelişmeler beklenen merhaleye henüz ulaşamamıştır. Bu gelişmelerin kesintiye uğramaması, meslek hastalığı olgusuna verilen önemin artması ve bu gelişmelerin devam etmesi gerekmektedir.

Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederim.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Yazar katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları tarafımda yapılmış olup, başka hiçbir yazarın herhangi bir katkısı bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akpınar T. (2017). *İş sağlığı ve iş güvenliği*. (3. bs.). Ankara: Ekin Yayınları.
- Akyiğit E. (2024). *İş hukuku*. (15. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alper Y., & Kılıkış İ. (2017). *İş ve sosyal güvenlik hukuku*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Arıcı K. (2015). *Türk sosyal güvenlik hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Arslan İ. H. (2024). Bireylerin meslek hastalıkları farkındalık düzeyinin belirlenmesi için bir ölçek geliştirme çalışması: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması. *OHS Academy*, 7(1), 1-15.
- Aslanköylü R. (2013). *Sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanunu şerhi cilt 1*. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Aydos H. (2014). *Türkiye'de sosyal güvenliğin gelişimi ve bazı ülke uygulamalarının karşılaştırmalı analizi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Ankara.
- Baybora D. (2013). *Sosyal güvenlik hukuku hakkında genel bilgiler ve ülkemizde sosyal güvenlik hizmetlerinin kurumsal yapısı*. Ed. Gerek N., & Kocabaş F. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Baycık G. (2006). *İş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku açısından maden işçileri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çağlayan Ç. (2015). *Meslek hastalıkları rehberi*. İstanbul: Birleşik Metal İş Yayınları.
- Çelik N., Canıklıoğlu N., Canbolat T., & Özkaraca E. (2023). *İş hukuku dersleri*. (36. bs.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çiçekler A. N. (2010). *Sanayi devrimi döneminde ingiltere'de çalışma koşulları: charles dickens romanlarından yansımalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- ÇSGB. (2025) "Tarihçe" <https://dergipark.org.tr/tr/journal/2109/article/1729967/author/messages> (Erişim: 25.08.2025).
- Demir D., & Tumen Özdil N. F. (2019). *Döküm işlerinde meslek hastalıklarının yıllara göre dağılımının incelenmesi*. Çukurova 3. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi.

- Demicioğlu M., Korkmaz D., & Kaplan H. A. (2020). *Sorularla iş sağlığı ve güvenliği hukuku*. (2. bs.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ekmekçi Ö., Köme Akpulat A., & Ladün Akdeniz A. (2022). *İş sağlığı ve güvenliği hukuku*. (2. bs.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Gerek N. (2011). *İş sağlığı ve güvenliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Günay C İ. (2020). *İş ve sosyal güvenlik hukuku dersleri*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Güntürk M. (2021). *İyonlaştırıcı radyasyon kaynakları ile çalışan sağlık personelinde iş sağlığı ve iş güvenliği ile radyasyon bilgi ve farkındalığının ölçülmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Güzel A., Okur A. R., & Caniklioğlu N. (2021). *Sosyal güvenlik hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ilıman E. (2015). Türkiye'de meslek hastalıkları. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Dergisi*, 1(1), 21-36.
- ILO (2025). "Diagnostic and exposure criteria for occupational diseases - Guidance notes for diagnosis and prevention of the diseases in the ILO List of Occupational Diseases (revised 2010)" <https://www.ilo.org/publications/diagnostic-and-exposure-criteria-occupational-diseases-guidance-notes-0>. (Erişim: 06.09.2025).
- İleri T. (2013). Cumhuriyetin ilk yıllarında maden işçilerinin çalışma hayatına ilişkin yapılan düzenlemeler. *International Journal of Social Science*, 6 (2), 1449-1467.
- İnciroğlu L. (2019). *İş sağlığı ve güvenliğinde çalışan ve işverenin hukuki ve cezai sorumlulukları*. (3. bs.). İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Karadurdu B. (2017). *İşverenin koruma ve gözetme borcu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Karadeniz O. (2012). Dünya'da ve türkiye'de iş kazaları ve meslek hastalıkları ve sosyal koruma yetersizliği. *Çalışma ve Toplum*, 3 (34), 15-73.
- Korkusuz M. R., & Uğur S. (2015). *Sosyal güvenlik hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Korkmaz F., & Alp N. S. (2019). *Bireysel iş hukuku*. (4. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kurt R. (2015). *Herkes için iş sağlığı ve güvenliği rehberi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ladün Akdeniz A. (2015). *Meslek hastalığı kavramı üzerine*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Marmara Coşan M. M. (2017). *Sosyal güvenlik sistemimizde iş kazası ve meslek hastalığı kavramı ve işverenin hukuki sorumluluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

- Mutlu G. (2023). *Antik çağ batı anadolu toplumlarında iskelet rahatsızlıkları üzerine bir değerlendirme*. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 10(1), 410-437.
- Özveri M. (2015a). *İşçi sağlığı iş güvenliği ve iş cinayetleri*. İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayını.
- Özveri M. (2018b). Türkiye’de meslek hastalıkları alanında yaşanan hukuki açmazlar. *Çalışma ve Toplum*, 57 (2), 749-786.
- Mermi E. (2022). Sosyalizm deneyimlerinde meslek hastalıklarına yaklaşım, *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 5 (1), 56-62.
- Selek H. S. (2018). *İş sağlığı ve güvenliği (İSG) temel konular*. (2. bs.). Ankara; Seçkin Yayıncılık.
- SGK (2025). "Meslek Hastalığı" <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/a4b7b555-198f-41e4-a020-fa52276bda37/Meslek-Hastaligi-2025-02-27-10-32-29> (Erişim: 07.09.2025).
- Songur L., & Songur G. (2018). Ekonomik büyümede iş kazası ve meslek hastalıklarının önemi ve sosyal tarafların sorumlulukları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (68), 43-55.
- Sümer H. H. (2024). *İş sağlığı ve güvenliği hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şakar M. (2021). *İş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şamiloğlu E. (2008) *Türk sosyal güvenlik hukukunda iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Şen M. (2011). İş sağlığı ve güvenliği kavramı tarihsel gelişim ve dayanakları. *MÜHFD*, 4 (1), 117-142.
- Şenol S., Barlas B., & Özdemir Y. H. (2020). Türkiye’de meslek hastalıkları ve tersaneler. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (1), 59-72.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi. (2013). *Meslek hastalıkları*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Topaloğlu S., & Çınkılı F, (2014). *İş kazası ve meslek hastalığı haklar yardımlar yükümlülükler tazminat ve ceza sorumlulukları*. Ankara.
- Tuncay A. C., & Ekmekçi Ö, (2021). *Sosyal güvenlik hukuku dersleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Türk M. vd. (2023). Bir üniversite hastanesi meslek hastalıkları polikliniğinin altı yıllık deneyimi. *Ege Tıp Dergisi*, 62(2), 211-223.
- Vehid S. (1995). *İşyeri gürültüsünün kan basıncı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- WHO (2025). "Occupational Helth" <https://www.who.int/health-topics/occupational-health>
(Erişim: 07.09.2025).
- Yamakoğlu E. (2016). *İşverenin işyeri hekimi iş güvenliği uzmanı çalıştırma yükümlülüğü*.
Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz F. (2013). 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanununda önleyici yaklaşım ve işverenin
yükümlülükleri. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 24 (6) / 25 (1-2), 44-69.
- Yorgun S. (2013). Sosyal politika açısından 6356 sayılı sendikalar ve toplu iş sözleşmesi
kanunu. *Çalışma ve Toplum*, 39 (4), 357-379.